

- за заг. ред. Процика І.Г. – Кам.-Подільський : ПП Мошинський В.С., 2012 – 156с., С 35-37.
2. Розвиток різноукладності на селі: особливості, проблеми / В.В. Юрчишин, А. М. Шевченко, В.Х. Брус та ін., За ред. В.В. Юрчишина – К.: ННЦІАЕ, 2004 – 446с.
 3. Сухий П. О. Сільськогосподарська спеціалізація та територіальна організація аграрного виробництва Західноукраїнського регіону // П. Сухий, А. Тюфтії, М. Заячук / Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2009 - №8 – 156 с., С. 71-80
 4. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: навч. посібн. для студ. географ. та економ. спеціальностей навч. закладів / О.Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005.–631с.
 5. Фермерські господарства Хмельницької області у 2010р. Статистичний збірник – Головне управління статистики в Хмельницькій області, 2001 – 60с.
 6. Фермерські господарства Вінниччини у 2010р. Статистичний збірник – Головне управління статистики в Вінницькій області, 2011 – 54с.
 7. Фермерські господарства Тернопільської області у 2010р. Статистичний збірник – Головне управління статистики в Тернопільській області, 2011 – 36 с.

Резюме:

Заячук М. К вопросу классификации фермерских хозяйств (на примере подольского общественно-географического района).

Проанализированы и охарактеризованы особенности становления, развития и функционирования фермерских хозяйств, и предложены подходы к их классификации по количественным признакам. Выделены этапы становления фермерства и проанализирована динамика их образования, средние размеры фермерских хозяйств и другие аспекты их функционирования в разрезе административных районов Винницкой, Тернопольской и Хмельницкой областей. Созданы картосхемы динамики численности и специализации фермерских хозяйств Подольского общественно географического района.

При общественно географическом исследовании фермерских хозяйств целесообразно применять и классификацию – систематику объектов по количественным признакам, и типизацию за качественными. Объединение в определенные группы за количественными признаками позволяет оптимизировать мероприятия влияния региональной аграрной политики на функционирование фермерских хозяйств. Осуществлена классификация фермерских хозяйств Подольского общественно географического района по типу образования, времени образования, средним размерам, численности постоянно работающих, структуре трудовых ресурсов, производственно-территориальным типами и уровнем рентабельности. Классификационными количественными признаками могут быть: собранная площадь, валовая продукция и урожайность сельскохозяйственных культур; наличие сельскохозяйственной техники; поголовье скота и птицы, показатели производства основных видов продукции животноводства; показатели реализации сельскохозяйственной продукции и эффективности ее производства и тому подобное.

Ключевые слова: фермерские хозяйства, классификация, тип образования, этапы становления, средние размеры, производственно-территориальные типы, уровень рентабельности, Подольский общественно географический район.

Summary:

M. Zayachuk. On classification of farm enterprises (on the example of the podillya social-geographic rayon).

Specificities in the formation, development and functioning of farm enterprises were analyzed and characterized, and approaches to classify said enterprises on the basis of quantitative attributes were suggested. Farming development stages were marked out and the dynamics of farms formation, their average size and other aspects of functioning were analyzed in terms of administrative rayons of Vinnytsa, Ternopil and Khmelnytsky Oblasts. Map schemes representing the dynamics of farm number increase and farms specialization within the Podillya Social-Geographic Rayon were developed.

Social-geographic studies of farm enterprises require special classification – objects' systemization with regard to quantitative, and typification with regard to their qualitative parameters. Special grouping on the basis of quantitative attributes allows for optimization of stimuli by regional agrarian policy effected upon functioning of farm enterprises. Farm enterprises within the Podillya Social-Geographic Rayon were classified according to type and time of their formation, average farm sizes and regular employees' quantity, labor resources structure, productive-territorial types, and level of profitability. Harvested area, croppage and yield capacity; availability of farm machinery; cattle head and poultry population; livestock breeding primary goods production indices; indices of agriproduct sales and efficiency of its production, etc, can be referred to classification quantitative parameters.

Key words: farm enterprises, classification, type of formation, stages of development, average sizes, productive-territorial types, level of profitability, Podillya Social-Geographic Rayon

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 12.02.2013р.

УДК 911.3:314.18(477)

Ірина ГУДЗЕЛЯК

ЛЬВІВ У СИСТЕМІ НАЙБІЛЬШИХ МІСТ УКРАЇНИ

У статті виконано порівняльно-географічний аналіз найбільших міст України. Показано їхню роль в національній та обласних системах розселення. Розкрито демографічний, економічний та культурний потенціал Львова та інших міст. Виявлено історико-генетичні відмінності розвитку найбільших міст. Здійснено порівняння міст за показниками середньодушового обсягу промислової продукції, спеціалізацією, екологічними умовами, особистими доходами населення. Проаналізовано бюджетні показники міст. Визначено оптимальні шляхи комплексного розвитку найбільших міст України.

Ключові слова: найбільші міста, форми просторової концентрації, функції міста.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні, як і на попередніх етапах історичного розвитку, міста мають винятково важливе значення для розвитку суспільства. Міста є фокусами концентрації населення, економічної діяльності, це найбільш динамічні центри освіти, науки, інноваційної діяльності, політичного та культурного розвитку. Урбанізаційні процеси в сучасному світі характеризуються новими просторовими тенденціями, які впливають на усі сфери життєдіяльності людини. На початку ХХІ ст. в Україні видозмінюються форми просторової концентрації урбанізованого розселення: точкова урбанізація поступово вщухає, натомість проявляються ознаки ареальної урбанізації, що супроводжуються структурними змінами міського середовища та усіх підсистем. Відбувається трансформація функцій міст, а отже змінюється їхня роль в національній системі розселення.

Актуальність дослідження. Актуальність наукового дослідження найбільших міст України обумовлена необхідністю виявлення новітніх тенденцій їхнього розвитку, з'ясування ролі і місця в системах розселення, національній економічній системі та процесах формування глобальної мережі міст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем розвитку міського розселення в Україні присвячено ряд фундаментальних праць вітчизняних географів: П.С. Коваленко "Развитие городов" (1980), А.В. Степаненко "Города в условиях развитого социализма" (1981), "Социально-экономическое развитие городов" (1988), В.В. Ковтун, А.В. Степаненко "Города Украины" (1990). Проблеми територіальної організації міського середовища є предметом наукового дослідження фахівців "Діпроміста" під керівництвом Ю.М. Білоконя. Серед львівських вчених вагомий внесок у вивченні міських поселень зробили географи Львівського національного університету імені Івана Франка під керівництвом проф. О.І.Шаблія ("Львів. Комплексний атлас", 2012), економісти Інституту регіональних досліджень НАН України, спеціалісти в галузі

архітектури, зокрема Б.С. Посацький "Простір міста і міська культура (на зламі ХХ–ХХІ ст.)" (2007), В.В. Дідик, А.П. Павлів "Планування міст" (2006).

Формулювання цілей статті. Метою представленої роботи є характеристика найбільших міст України, виявлення головних проблем та визначення стратегічних напрямів їхнього розвитку. Для здійснення порівняльної суспільно-географічної характеристики Львова та інших найбільших міст використано матеріали Державної служби статистики України, офіційну статистичну інформацію міських рад та адміністрацій, звітність Асоціації міст України.

Виклад основного матеріалу. Сучасні міста України, попри тривалий період формування радянського стилю, надзвичайно різноманітні. Усі міста традиційно класифікують за людністю. Це базова класифікація, оскільки людність міста визначає силу впливу на навколишню територію, ступінь сформованості транспортної та інженерної інфраструктури, структуру економічних функцій, величину соціально-культурного та політичного потенціалу.

В сучасній геоурбаністиці загалом можна виокремити два підходи до класифікації міст:

- традиційний, який враховує людність, функції, генезис, місце в системі розселення;
- нетрадиційний, який великою мірою пов'язаний з процесами суб'єктивного сприйняття і оцінки міста, умовами і якістю проживання населення, включеністю у глобальні економічні, інформаційні та культурні процеси.

Традиційна методологія базується переважно на кількісних методах аналізу. Вони є надзвичайно цінними і на початкових етапах урбаністичних досліджень, коли стоїть завдання описати загальну картину розселення, і на наступних стадіях, які дозволяють виявляти певні ознаки, взаємозв'язки у функціонуванні, просторові особливості розвитку. Нетрадиційний підхід передбачає застосування різноманітних соціологічних методик та експертних

оцінок, що з певних причин (переважно фінансових) в українській суспільній географії застосовується вкрай рідко.

Станом на 1 січня 2012 р. в міських поселеннях (серед яких 459 міст) проживало 68,8% населення України. Без сумніву, що в цьому контексті не мають конкурентів найбільші міста (людністю понад 500 тис. жителів). У 2012 р. в Україні таких міст було вісім – Київ, Харків, Одеса (мільйонники), а також Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя, Львів і Кривий Ріг. Умовно до цього переліку можна додати ще Миколаїв з людністю 495,6 тис. осіб [5].

У 1989 р. до категорії найбільших належало десять міст – окрім названих, ще Маріуполь, у якому кількість населення нині зменшилася до 488 тис. У списку мільйонників були Дніпропетровськ і Донецьк.

Загалом демографічний потенціал перших за людністю десяти міст України сьогодні

становить 10382,5 тис. осіб, що складає 33,1 % міського населення або 22,8 % усього населення країни. Для порівняння, у 2001 р. в найбільших містах проживало 34,6 % міського населення.

У восьми найбільших містах України у 2012 р. проживало 9395,5 тис. мешканців. Їхня частка у міському населенні країни становила 30%, а це 20,6% населення країни.

Найбільшим містом є столиця – Київ, де за офіційними даними проживає більш як 2822 тис. осіб (на 1.10.2012 р.). Однак, серед фахівців неодноразово висловлювалися припущення, що кількість наявного населення Києва значно перевищує цей показник. Людність Харкова, другого за величиною міста в Україні, вдвічі менша від Києва. Львів є найменшим серед обласних центрів півмільйонників, тут проживає 728,6 тис. осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Найбільші міста України

Міста людністю понад 500 тис. осіб	Людність, 1.10.2012, тис. осіб	Щільність населення в межах агломерації, осіб/км ²	Час утворення, рік	Статус міста, рік	Частка у населенні області, %	Обсяг реалізованої промислової продукції, 2010 р., грн./1 особу	Бюджет міста, грн./1 особу	
							доходи	видатки
Київ	2822,1	3070,5	482	482	62,1	14129	6173,4	6503,4
Харків	1442,9	4737,5	1650	1654	52,6	18478	2236,4	2312,4
Одеса	1004,4	6198,1	1415	1745	42,1	14513	2525,4	2476,9
Дніпропетровськ	998,8	2472,0	1645	1778	30,1	40259	2516,6	2590,2
Донецьк	968,5	1764,3	1769	1917	22,0	38466	2798,5	3944,7
Запоріжжя	770,3	3377,6	1770	1806	43,0	63462	2734,1	2740,7
Львів	728,6	4260,8	1256	1356	28,8	12696	2510,6	2518,3
Кривий Ріг	659,9	1626,4	1775	1919	19,9	93809	2854,5	2828,6

Найбільші міста концентрують найвищі відсотки обласного населення. Зокрема, у Харкові проживає 52,6 % населення області, в Запоріжжі – 43 %, в Одесі – 42,1 %: це три обласні центри з найвищою демографічною вагою в областях. Львів, що за людністю домінує у Західному регіоні України, концентрує лише 28,8% населення області. Для порівняння, у Донецьку, одному з ядер поліцентричної агломерації, проживає 22 % населення області. Столичний регіон характеризується найвищою мірою концентрації населення в Києві – 62,1% [5].

Процеси депопуляції, які розпочалися в Україні з 1993 року, торкнулися міст також. Зменшення людності властиве майже усім містам України. Найменші темпи депопуляції характерні містам-мільйонникам, у найбільших містах – дещо вищі темпи депопуляції, а най-

більше відносне скорочення людності простежується у містах з населенням від 100 до 250 тис. осіб. Тільки столиця відзначається природним і міграційним зростанням. Найбільші міста депопулюють внаслідок переважання смертності над народжуваністю. Незначний міграційний приріст, який не покриває природне скорочення, характерний Харкову, Одесі і Донецьку. Дніпропетровськ і Запоріжжя мають позитивне сальдо зовнішньої міграції, проте за рахунок внутрішньодержавного відтоку загальне сальдо від'ємне. І лише Львів, Миколаїв та Кривий Ріг відзначаються негативним сальдо і внутрішньої, і зовнішньої міграції [4]. Відтік населення з міста – це головний індикатор низького рівня та якості життя. Це перша проблемна риса, яку слід брати до уваги, при розробці стратегічних планів розвитку міст.

Найбільші міста України відзначаються

високою щільністю населення. Найбільшими значеннями характеризуються ті міста, які мають давню історію, а отже і добре сформоване компактне історичне ядро, яке визначає просторову локалізацію життєдіяльності людей. Найвища щільність населення в Одесі (6198,1 осіб/км²), Харкові (4737,5 осіб/км²) і Львові (4444,6 осіб/км²). Для порівняння, в індустріальному Донецьку, щільність населення в 2,5 рази менша, ніж у Львові.

З 1989 р. щільність населення усіх найбільших міст зменшується: у Львові – в 1,2 рази, в Донецьку – в 1,8 рази. Це пов'язано з депопуляцією та територіальним розширенням адміністративних меж міста. Зокрема, площа Львівської міської ради зросла з 152 км² у 1989 р. [1, с.144] до 171 км² в 2012 р. [5].

Тенденції "розповзання", або ареальної урбанізації властиві усім найбільшим містам світу. У високоурбанізованих країнах сьогодні це виявляється у формуванні урбанізованих районів і зон (мегалополісів). Субурбанізаційні процеси в Україні розпочалися порівняно недавно. Передусім вони характерні столиці та найбільшим обласним центрам. У Львові вони проявляються у зростанні щільності населення вздовж кільцевої дороги та зміщення об'єктів соціальної сфери й нового будівництва до периферії. За щільністю населення Львів можна порівнювати із найбільшими містами світу: в агломерації Токіо – 4000 осіб/км², Лондонській агломерації – 5100 осіб/км². Високу щільність мають міста країн, що розвиваються, наприклад: Багдад – 10000 осіб/км², Дакка – 35000 осіб/км². Нижча, ніж у Львові, щільність міського населення в Санкт-Петербурзі (3800 осіб/км²), Торонто (2500 осіб/км²), Детройті (1200 осіб/км²), Атланті (700 осіб/км²).

Історико-генетичні особливості розвитку міст визначають ступінь сформованості міського середовища, планувальну структуру та архітектурні форми. "Міський стаж" впливає на менталітет жителів, спадковість традицій, міську культуру. Це той головний чинник, з яким пов'язано формування образу міста, його туристичної привабливості. У хронологічній послідовності виникнення найбільших міст України першим є Київ (5 ст.), потім – Львів (виник 1256 р., а міський стаж триває з 1356 р.), який першочергово розвивався як княже місто-фортеця, згодом набуває торговельних і виробничих функцій. У 1772 році місто Львів стає політичним і адміністративним центром (столицею) нової австрійської провінції – Коронного Краю Галичини і Володимирії. Най-

менший міський стаж (менше 100 років) мають Донецьк і Кривий Ріг, хоча історія їхнього формування більш давня і пов'язана з козацьким періодом в історії України: сучасний Донецьк з'явився на географічній карті як Олександрівська слобода у кінці 17 ст., Кривий Ріг – майже через століття також як козацьке поселення. Обидва розвивалися як промислові центри. З козацьким періодом пов'язана поява перших поселень на місці сучасних Дніпропетровська і Запоріжжя, які спочатку виконували військові функції. Розвиток Харкова пов'язують з українською колонізацією з сусідньої Гетьманщини у середині 17 ст. За козацьких часів Харків стає центром Харківського слобідського козацького полку, а вже згодом виникає промислове виробництво. Одеса сформувалася як порт на місці давнього татарського поселення. Отже, міська історія, міські традиції більш глибинні і давні в Києві та Львові. Проте Київ більшою мірою зазнав радянських трансформацій та руйнувань, ніж Львів.

Функціональний тип міст традиційно визначають за структурою зайнятості населення. Через брак достовірної статистичної інформації традиційну функціональну типологію здійснити неможливо. Але можна оцінити вагу міста у виробництві промислової продукції. У 2010 р. дев'ять найбільших міст України виробили 36,3 % обсягу промислової продукції України (у той час, як на їхню долю припадало 21,7 % населення України). Найвища концентрація промислового виробництва серед найбільших обласних центрів – у Запоріжжі (обсяг промислового виробництва – 63462 грн./1 особу) та Дніпропетровську (40259 грн./1 особу); серед найбільших міст – у Кривому Розі (93809 грн./1 особу). Найменша індустріальна вага Львова (12696 грн./1 особу), порівняно з Кривим Рогом – це у 6,7 рази менше, порівняно із Запоріжжям – у 5 разів. У Кривому Розі 97% реалізованої продукції становить сировинна продукція, у тім числі 93 % – гірничо-металургійна. Промисловість Запоріжжя спеціалізується в металургійній галузі, машинобудуванні та енергетиці. У Дніпропетровську розвивається металургія, машинобудування, хімічна промисловість, енергетика. Харків, як промисловий центр, характеризується домінуванням високотехнологічних галузей машинобудування. Одеса і Київ зрівнялися за обсягами промислового виробництва на одну особу. В Києві посилюються столичні функції, а Оде-

са розвивається як потужний транспортний і торговельний центр [4].

У Львові в 2008 р. частка зайнятих у промисловості становила 21,3%, у сфері послуг – 41,1% [2, с. 84]. Львів з-поміж найбільших міст відзначається відсутністю важких галузей промисловості. Тут функціонують підприємства машинобудування (31% від усіх зайнятих у промисловості), легкої (13%), харчової галузі (12%), хімічної і нафтохімічної промисловості (6%), деревообробної (4%). В добувній галузі працює лише 2,1 % зайнятого населення [2, с. 152]. За обсягами виробництва ІТ Львів знаходиться на третьому місці в Україні. Найбільші міста Подніпров'я і Донбасу характеризуються домінуванням великих підприємств важких галузей промисловості. У Львові та Києві переважають малі і середні підприємства.

Усі найбільші міста-обласні центри є головними освітніми, культурними та науковими осередками країни. У Львові працює 24 вищі навчальні заклади III-IV рівня акредитації, у яких навчається понад 135 тис. студентів. Для порівняння, в Києві налічують 442 тис. студентів 72 вищих навчальних закладів. Львів – найпотужніший туристичний центр з найвищою в Україні концентрацією історико-культурних об'єктів, тут знаходиться 55% історико-архітектурних пам'яток України, працює майже 60 музеїв, 8 театрів, діють 43 сакральні об'єкти, регулярно проводяться фестивалі, ярмарки, мистецькі заходи, Різдваїні та Великодні програми. Місто відзначається інтенсивним розвитком туристичної галузі. У 2012 р. Львів відвідало приблизно 1 млн. туристів. Слід зазначити, що офіційна статистика туристичних потоків досить не досконала, тому туристські функції оцінено в загальних рисах: порівняльний аналіз туристської функції здійснено за показником частки туристичного збору у надходженнях до міського бюджету [4]. Одеса, яка відзначається великою кількістю відпочиваючих у літній період, знаходиться на першій позиції (1,6 %), однак у Львові, з більш-менш рівномірними потоками протягом усіх сезонів, цей відсоток не набагато менший – 1,2 %. Промислові центри, такі як Запоріжжя і Дніпропетровськ, характеризуються відповідно у 3 і 2 рази меншими від Львова значеннями.

Львів – екологічно чисте місто порівняно з іншими півмільйонниками. Тут екологічний податок з підприємств становить всього 0,6 грн./1 особу. Відносно благополучними є Одеса (5,4 грн./1 особу) і Харків (5,7 грн./1 особу). Дуже великі значення екологічного податку

свідчать про загрозову екологічну ситуацію в Донецьку, Дніпропетровську і найбільшою мірою в Запоріжжі (28,8 грн./1 особу), що приблизно в 48 разів більше, ніж у Львові [4]. Запоріжжя також має найменшу площу зелених насаджень – 20,4 м²/1 ос., тоді як у Львові – 58,9 м²/1 ос. Якщо ж брати до уваги лише міські парки і сквери, то забезпеченість зеленими насадженнями у Львові становить всього 11,2 м²/1 ос. (при нормі – 17). А найбільш озеленим виявився Дніпропетровськ, де на 1 жителя припадає 137,6 м² зелених насаджень, які є в адміністративних межах міста.

Найбільші міста України, за винятком Києва, майже не відрізняються за бюджетними показниками. В Києві у 2010 р. доходи бюджету становили 6173 грн./1 особу, а видатки – 6503 грн./1 особу. У решти містах дохідна і видаткова частина на одного мешканця була меншою приблизно у 2 рази, ніж столичне значення. У Львові дохід на 1 особу складав 2510,6 грн., а видатки 2518,3 грн. Це ті індикатори, що дуже добре демонструють специфіку розвитку міста, можливості розбудови інженерної інфраструктури, забезпечення діяльності освітніх і медичних установ, реконструкцію і будівництво доріг. У всіх містах, крім Одеси, обсяг видатків дещо більший, ніж доходи, але загалом бюджет збалансований. Найбільша перевага видаткової частини у Донецьку – в 1,4 рази, що можливе лише завдяки великому обсягу державних субвенцій. У 2011 р. Донецьк отримав 1173,4 грн. субвенцій на одного мешканця, тоді як у Львові ця сума становила всього 849,7 грн. [4].

Традиційно вважають, що найбільші міста відзначаються найвищим рівнем "побутової урбанізації", тобто забезпеченістю водопостачанням і каналізацією, газифікацією житла. Аналіз даних за 2010 р. виявив такі тенденції: в Україні жодне місто людністю понад 500 тис. жителів не має стовідсоткового забезпечення побутовими зручностями [4]. У Львові газопостачанням не забезпечено 7,1% мешканців, водопостачанням – 3,1%, каналізацією – 3,2%. Найгірша ситуація в Дніпропетровську, 20,7% населення якого не має централізованого водопостачання, а 22,7% – каналізації. На сто відсотків забезпечені водопостачанням, каналізацією і газом лише деякі міста країни – Червоноград, Енергодар, Українка, Сєвєродонецьк, Кагарлик, Сквиря і Красноград.

Львів, як жодне інше місто України, потерпає від транспортних проблем, зокрема заторів у центральній частині. Це пов'язано з невідпо-

відністю технічних параметрів транспортних артерій сучасним потребам переміщення у місті, відсутністю деяких хордових з'єднань між радіальними осями. Зростає кількість автомобілів. Причому у Львові забезпеченість автомобілями є однією з найнижчих серед найбільших міст України – 139 од./1000 жителів. У Києві, наприклад, – 257, Дніпропетровську – 178 [4].

Розвиток медичної сфери можна продемонструвати за допомогою показника забезпеченості населення лікарями. Між обласними центрами майже не існує відмінностей. У Львові в середньому на 1000 мешканців працює 3,9 лікарів, у Києві – в 21,5 рази більше (83,8/1000 ос.) [5]. Отже, столиця є найпотужнішим медичним центром України, а розвиток сфери охорони здоров'я в інших містах потребує дуже великої державної уваги.

Населення найбільших міст України відрізняється рівнем особистих доходів, показником середньої заробітної плати, яка в Україні у 2010 р. становила 2239 грн., в Києві – 4592, у Львові – найменша серед найбільших міст країни – всього 2096 грн. Середній розмір пенсії менше диференціює міста, ніж середня заробітна плата. Найбільша пенсія у Києві, високою вона є у Кривому Розі і Запоріжжі, а найменшою – у Львові [4]. Отже, столиця і надалі залишатиметься центром тяжіння внутрішньодержавної міграції робочої сили та висококваліфікованих фахівців.

Умови життя населення великих міст України оцінено С.А. Покляцьким на підставі статистичних даних та результатів соціологічного опитування [3]. На основі емпіричних досліджень визначено індекс економічної сприятливості в найбільших містах України. Найвище значення – в Києві, далі міста розташувалися так: Донецьк, Дніпропетровськ, Одеса, Запоріжжя, Харків, Львів, Кривий Ріг, Миколаїв. За індексом стану соціальної сфери міста впорядковано таким чином: Київ, Одеса, Львів, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Миколаїв, Запоріжжя, Кривий Ріг. За індексом стану соціокультурної сфери Львів знаходиться на першому місці. За ним Київ, Харків, Одеса, Миколаїв, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Донецьк і Кривий Ріг. Також Львів знаходиться на першому місці серед найбільших міст України за індексом сприятливості екологічної ситуації, далі – Миколаїв, Одеса, Харків, Київ, Запоріжжя, Донецьк, Дніпропетровськ,

Кривий Ріг. За суб'єктивною оцінкою привабливості (на основі соціологічного опитування) Львів знаходиться на другому місці після столиці, наступний порядок такий – Одеса, Харків, Донецьк, Дніпропетровськ, Запоріжжя. С.А. Покляцький також обчислив інтегральний індекс найкращих міст України за умовами життя. У рейтингу перший Київ, далі Львів, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Донецьк, Запоріжжя.

Висновки. На сучасному етапі в системі міського розселення України є вісім найбільших міст людністю понад 500 тис. жителів, в яких проживає кожен п'ятий мешканець країни, або майже третина міського населення. Усі найбільші міста, за винятком столиці, характеризуються депопуляційними процесами, обумовленими природним скороченням та міграційним відтоком населення. Потужні індустріальні агломерації виявилися привабливими центрами притягання для іноземних іммігрантів з країн Азії та Африки.

У найбільших містах розпочалося активне освоєння приміської зони, тут локалізується населення та економічна діяльність, розбудовується інфраструктура. В найбільших містах сконцентровано значний економічний потенціал, вони дають третину промислової продукції України. І водночас ці міста є головними центрами освіти, науки, культури та політичної активності.

Львів, не маючи потужної індустріальної бази, є чи найбільшим туристичним центром України. Підготовка до чемпіонату Європи з футболу у 2012 р. посприяла розширенню та удосконаленню інфраструктури міста. Туризм, освіта та ІТ визначені також стратегічними сферами перспективного розвитку Львова. Інші міста у стратегічних планах розвитку акцентують передусім на інноваційно-технологічну модернізацію промислового виробництва, розв'язання гострих екологічних проблем, благоустрій міст та розбудову туристської інфраструктури. Київ, враховуючи туристичну привабливість (наявність історичних пам'яток, вагу серед світових християнських центрів), а також значні економічні (передусім фінансові) та інтелектуальні ресурси, має добрі шанси увійти до когорти глобальних міст. Саме для цього активно розробляється стратегічна ініціатива "Київ – міжнародна гавань штаб-квартир".

Література:

1. Ковтун В. В. Города Украины: Экономико-географический справочник / В. В. Ковтун, А. В. Степаненко. – К.: Выща шк., 1990. – 279 с.
2. Львів: комплексний атлас / О. Шаблій, С. Матковський, О. Вісьтак та ін. – К.: ДНВП “Картографія”, 2012. – 192 с.
3. Покляцький С. А. Умови життя населення великих міст України (суспільно-географічне дослідження): автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук: спеціальність 11.00.02 – економічна і соціальна географія / С. А. Покляцький. – К., 2012. – 20 с.
4. Асоціація міст України: Основні соціально-економічні показники міст [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua>
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Резюме:

Ірина Гудзеляк. ЛЬВОВ В СИСТЕМЕ КРУПНИХ ГОРОДОВ УКРАЇНИ.

В статті виконано порівняльно-географічний аналіз найбільших міст України – Києва, Харькова, Одеси, Дніпропетровська, Донецька, Запоріжжя, Львова і Кривого Рога. За показателем кількості населення показано їх роль в національній і обласних системах розселення. Виявлені історико-генетичні відмінності розвитку великих міст. Визначено основні складові компоненти народонаселення. У всіх містах, крім Києва, продовжуються процеси депопуляції і міграційного відтоку. Великі промислові центри юга і сходу України притягують мігрантів з розвиваючихся країн. Здійснено порівняння міст за показателем середньодушевого обсягу промислової продукції і спеціалізації. Київ на фоні скорочення промислового виробництва посилює столичні функції, зміцнюються наукові, освітні, культурні, інформаційні і фінансові функції. Львів розвивається як туристичний центр при невеликому значенні промисловості. Одеса – рекреаційний, транспортний, торговий і промисловий вузол. Решта великих міст є основними промисловими центрами країни, а також розвивають різні галузі сервісної економіки. Екологічні умови більш сприятливі в Львові, порівняно з Одесою і Харьковом, в інших великих містах, особливо в Дніпропетровську і Запоріжжя – найгірші. В Києві особисті доходи населення приблизно в два рази перевищують показники по інших великих містах, що є основним фактором притягання внутрішніх міграцій. Проаналізовані бюджетні показники міст. Встановлено, що найбільші обсяги державних субсидій отримав Донецьк. Складено рейтинг великих міст України за індексом економічної сприятливості, станом соціальної і соціокультурної сфер, за суб'єктивною оцінкою привабливості і інтегральним індексом умов життя. Визначено оптимальні шляхи комплексного розвитку найбільших міст України.

Ключові слова: найбільші міста, форми просторової концентрації, функції міста.

Summary:

Iryna Hudzelyak. LVIV IN SYSTEM OF UKRAINIAN LARGEST CITIES.

In the article a comparative geographical analysis of the largest cities of Ukraine (Kyiv, Kharkiv, Odessa, Dnipropetrovsk, Donetsk, Zaporizhia, L'viv and Kryvyi Rih) is made. The population indicator shows their role in the national and regional systems of settlement. Historical and genetic differences of large cities are discovered. Key components of population reproduction are determined. In all cities except Kyiv, the processes of depopulation and migration continue. Large industrial centers of the south and east part of Ukraine attract migrants from developing countries. A comparison of cities in terms of industrial output per capita and specialization is performed. Kyiv with a decline in industrial production increases capital functions, strengthens the scientific, educational, cultural, informational, and financial functions. L'viv is developing as a tourist center with a small value of the industry. Odessa is recreation, transport, commercial and industrial center. Other large cities are major industrial centers of the country and develop various sectors of the service economy. Environmental conditions are more favorable in L'viv, relatively good in Odessa and Kharkiv and the worst in other major cities, especially in Dnipropetrovsk and Zaporizhia. The personal income in Kyiv is 2-2,5 times higher than in other major cities, which is the main factor of internal migrations. Budget figures in cities are analyzed. It has been found that Donetsk receives the largest amount of public subsidies. The rating of the largest cities of Ukraine is made for the index of economic favourableness, for the condition of social and sociocultural areas, for the subjective estimation of attractiveness and the integral index of living conditions. The optimal way of complex development of the largest cities of Ukraine is determined.

Key words: largest cities, forms of spatial concentration, the functions of the city.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 07.02.2013р.